

«Народны сход у Беластоку.»

Фота-рэпрадукцыя з нарціны мастака Ф. Мадорава.

Вялікая гістарычная падзея

Для савецкага народа дата 17 верасня мае вялікае значэнне. У гэты дзень упершыню ва ўсёй многаваловай гісторыі Беларусі адбылося ўз'яднанне беларускага народа ў адзінай Савецкай сацыялістычнай дзяржаве.

Народы Заходняй Беларусі, вызваленныя Савецкай Арміяй з яра польскіх памешчыкаў і капіталістаў, атрымалі магчымасць будаваць сваё жыццё свабодна, па-новому, на сацыялістычных пачатках.

У перыяд з 1921 года па верасень 1939 года рэакцыйны ўрад панскай Польшчы, які прадстаўляў інтарэсы памешчыкаў і капіталістаў, асуджаў працоўных заходніх абласцей на голад і галечу. Амаць палова ўсёй зямлі знаходзілася ў руках абшарнікаў. Беларускі сялянні не мог ступіць ні на крок, каб не сустрэцца з такімі надзісамі на слупе: «Тут забаронена хадзіць», «Тут забаронена лавіць рыбу», «Тут забаронена збіраць грыбы». Абшары панскіх уладанняў займалі кожны больш як па тысячы дзесяцін зямлі. Так, польскі магнат Ян Радзівіл уладзеў 90 тысячамі дзесяцін зямлі. У той жа час 45 працэнтаў сялянскіх гаспадарак Заходняй Беларусі мелі мізэрныя надзеі, ад аднаго да пяці га, у многіх выпадках непрагоднай для земляробства глебы.

Малюнае быў-бы няпоўны, калі б не прыпомніць аб польскіх кулаках «асаднікаў», якіх польскі ўрад спецыяльна насаджаў на беларускіх землях, як сваю надзейную апору «на ўсходніх краях». Па афіцыйнай польскай статыстыцы ў 1934 годзе налічвалася 37 тысяч гаспадарак «асаднікаў».

Насаджаны польскіх кулакоў «асаднікаў», рэакцыйны польскі ўрад меў дзвякую мэту: ён, па-першае, імкнуўся надаць рэвалюцыйны рух у Заходняй Беларусі, і, па-другое, стварыць контррэвалюцыйную заслоу на савецка-польскай граніцы.

Каланіяльная палітыка польскіх магнатаў у Заходняй Беларусі выкідала глыбокае абурэнне ў беларускае насельніцтва, штурхала яго на барацьбу. На працягу ўсяго перыяда з 1921 г. па 1939 год рэвалюцыйны рух рабочых і сялян не заціхаў ні на дзень.

Парацанскія рыбакі, сяляне Слонішчынны, Наваградзкіны і многіх другіх раёнаў Заходняй Беларусі ўзніклі не раз бунты і паўстанні. Польская «афшэрыза» жорстка распрацавалася з лепшымі сынамі беларускага народа, кідала іх у турмы і зацэпкі Каргуз-Варозы.

Насельніцтва заходніх абласцей Беларусі ведала, што там, перагранаціцу, на ўсходзе, над ішчэлівай зоркай Вялікай і магутнага Савецкага Саюза свабодна жывуць савецкія людзі—іх адзінакроўныя браты. Гарачае імкненне ўз'яднацца ў адну агульную і непарушную сям'ю з

* І. КРАЎЧАНКА *

насельніцтвам Савецкай Беларусі запыналася сабою ўсе думкі і жаданні заходніх беларусаў, таму што ва ўз'яднанні ў адзіную дзяржаву была закладзена аснова жыцця для ўсяго беларускага народа.

І вось надыйшоў ён, доўгачаканы час. 17 верасня 1939 года на дапамому адзінакроўным сваім братам прыйшла гераічная Савецкая Армія. На сваіх перамоганосных спягах яна прынесла з сабой поўнае вызваленне прыгнечанаму народу.

Цельга без хвалявання ўспамінаць радасныя сустрэчы ў тыя гістарычныя дні. Народ чакаў Савецкую Армію, як сваю вызваліцельную ад прыгнечаных польскіх памешчыкаў і капіталістаў. Там, куды прыходзілі савецкія войскі, насельніцтва актыўна дапамагала ўстаўляючы новых рэвалюцыйных парадкаў. Так, у мястэчку Валожына, Баранавіцкай вобласці, рабочыя і працоўнае сялянства самі расправіліся з невідавнымі для іх памешчыкамі і капіталістамі. Ствараліся баявыя дружны, якія ўсім мерамі дапамагалі наладжваць работу Часовага Біраўніцтва—як часовага органа ўлады. Такія ж прыклады былі не толькі ў Баранавіцкай вобласці, але і ў Гродзенскай, Пінскай і другіх абласцях.

Вызваленны працоўныя на сваім Народным сходзе 29 кастрычніка 1939 года, які адбыўся ў Беластоку, абвясцілі сваю волю аб уваходзе Заходняй Беларусі ў склад БССР. Дэкларацыя Народнага схода ад 29 кастрычніка 1939 года гаварыла: «Беларускі Народны сход, выказаўшы сваю непахісную волю і жаданне народаў Заходняй Беларусі, абвясціла на ўсёй тэрыторыі Заходняй Беларусі ўстаўляючы савецкай ўладу.

З гэтага дня ўся ўлада на тэрыторыі Заходняй Беларусі належыць працоўным горада і вёскі ў асобе Савецкай дэпутатаў працоўных». Народны сход паслаў у Маскву сваю поўнамоцную камісію. 31 кастрычніка Унечаровае сесія Вярхоўнага Савета СССР, разгледзеўшы заяву поўнамоцнай камісіі Народнага схода Заходняй Беларусі, паставіла ўхвадзіць просьбу працоўных Заходняй Беларусі. Унечаровае сесія Вярхоўнага Савета БССР у лістападзе 1939 года паставіла: «Прыняць Заходнюю Беларусь у склад Беларускай Савецкай Сацыялістычнай рэспублікі».

Гэтым самым адбылося вялікае гістарычнае вырашэнне пытання аб уз'яднанні беларускага народа ў адзінай беларускай дзяржаве. У гісторыі дзесяцілішняга беларускага народа наступіла новая эра—эра нацыянальнага росквіту і ішчэліва.

Ленінска-сталінскага нацыянальна-палітыка і вялікі прыклад СССР

асвятляюць шлях усім народам у рэвалюцыйным вырашэнні нацыянальна-палітыка пытання, у гістарычным руху ўсёх народаў да новага грамадскага ладу— да камунізма. Яшчэ ў 1922 годзе таварыш Сталін гаварыў: «Ці-ж гэта не здзіўляюча, што там, на Захадзе, у свеце буржуазнай дэмакратыі, мы маем справу з наступным разлажэннем і заняпадм многанациянальных дзяржаў на састаўныя часткі (накштат Вялікабрытанія, якая, не ведаю, як яна зможа ўладзіць справу з Індыяй, Егіптам, Ірландыяй, або накштат Польшчы, якая, зноў-такі не ведаю, як яна ўладзіць справу са сваімі беларусамі, украінцамі, немцамі, яўрэямі), а тут, у нашай федэрацыі, якая аб'ядноўвае не менш 30 нацыянальнасцяў, тут, наадварот, мы маем справу з працэсам умацавання дзяржаўных сувязяў паміж незалежнымі рэспублікамі, з працэсам, які вядзе да ўсё больш пэснага збліжэння незалежных нацыянальнасцяў у адну незалежную дзяржаву. Вось вам два тыны дзяржаўных аб'яднанняў, з якіх першы тын, капіталістычны, вядзе да развалу састаўных частак дзяржавы, а другі тын, савецкі, вядзе, наадварот, да наступовага, але моцнага збліжэння раней незалежных нацыянальнасцяў у адну незалежную дзяржаву» (І. Сталін, «Марксізм і нацыянальна-каланіяльнае пытанне», стар. 93).

Прадбачанне вялікага правадзіра таварыша Сталіна здзейснілася поўнае. Польская буржуазная дзяржава не вытрымала выпрабавання гісторыі і развалілася. Панская Польшчы не стала. Ёсць новая дэмакратычная Польшча.

Сваёй свабодай насельніцтва Заходняй Беларусі абавязана Савецкай дзяржаве і вялікаму правадзіру народаў—таварышу Сталіну.

Дзевяць год адзяляюць нас ад таго часу, калі ў 1939 годзе Савецкая Армія прынесла вызваленне народам Заходняй Беларусі. З таго часу адбылося многа падзей. Савецкі народ перажыў вялікіх выпрабаванняў жорсткай вайны з намецка-фашысцкімі захопнікамі і атрымаў у гэтай вайне сваю вялікую перамогу.

У Вялікай Айчыннай вайне наш беларускі народ праявіў свой палымны патрыятызм у абароне Радзімы. Як на франтах Вялікай Айчыннай вайны, так і ў тыле ворага беларусы былі вернымі змагарамі за сваю сацыялістычную бацькаўшчыну, за справу партыі Леніна, Сталіна.

У складанай міжнароднай абстаноўцы савецкі народ пад кіраўніцтвам таварыша Сталіна выконвае свой павязаны народна-гаспадарчы план. Цяжкасці на шляху яшчэ няма.

Наша сацыялістычная рэалізацыя ідзе вернымі шляхамі наперад, да завяршэння будаўніцтва сацыялістычнага грамадства і наступовага перахода ад сацыялізма да камунізма.

Вялікі ўжывамак і барозы рэвалюцыя стаялі ў шэрані. У клас дзеці ўваходзілі з ружовымі шчокамі, ружавыя, прыносячы з сабою марозную свежасць. Убачыўшы ў дзяржаўнае свайго настаўніка, Аляксея Мікалаевіча, вучні ўзнімаюцца з месца і хорам вітаюць. Пачынаўся ўрок.

Дзе толькі за дзень не бывае Аляксея Мікалаевіча са сваімі школьнікамі, колькі новых і цікавых даследаў яны зрабляць!

За вокнамі густа сіне неба. Настаўнік доша. Што ён робіць ён у гэты зорны вечар? Вось ён апрагнаецца, бярэ са стала часопісы, кнігі і выходзіць з хаты на двор.

Ён накіроўваецца да сельскага ў хату-чыталню. Тут яго ўжо чакаюць хлопцы і дзяўчаты, жанчыны прачыталі свае вершы.

3. ЛЕБЕДЗЕЎ

Ёсць у жыцці народаў незабыўныя даты, аб якіх памятаюць іх сучаснікі, памятаюць сыны і ўнукі, памятаюць нашчадкі. Гэтыя даты—народныя святыні, яны апынаюцца ў песнях, усталаўляюцца ў творах літаратуры і мастацтва.

Адной з такіх дат у жыцці беларускага народа з'яўляецца дзень Семнацатага верасня 1939 года, свята ўз'яднання Беларусі ў адзінай Савецкай дзяржаве. Кожны год мы адзначаем гэты дзень і ганарымся, што жывем у краіне, якая здольна быць творчай такіх гістарычных актаў справядлівасці.

Толькі дзевяць гадоў прайшло з часу вызвалення заходне-беларускіх братоў, а мы ўжо маем шмат твораў аб гэтых велічных падзеях. Дзяка назваць больш-менш вядомага беларускага празаіка ці паэта, які-б не пісаў аб долі працоўных у былой Заходняй Беларусі, аб 17-ым верасні або аб пянарашнім жыцці беларусаў у заходніх абласцях рэспублікі.

Нашы літаратары, жыучы ў савецкай ішчэлівай краіне, ніколі не забывалі, што на заходне-беларускіх палатках гуляе бізун пана, што там пот і кроў выдаюць вочы працоўнаму чалавеку. Разам з сваім народам пісьменнікі памяталі, што «за Сулою, на той бок граніцы, дзе звеслі дробы панура арцы, клануць сваю долю, свой лёс чужаціны ў панстве фашызма, крывавай імглы», што «там ходзіць галечу ў лямпочці над знон набажэнства, над голас маны... там сабэж, пуда, безбароце, ды горкія песні, ды скаргі адны» («Пісьмо беларускага народа Вялікаму Сталіну»).

Ціка вершаў на заходне-беларускі матывы стварае Янка Купала. Горкая доля стваранага ў ланцугі народа болем адкілаецца ў сэрцы паэта, і з-пад яго пера выходзіць радкі, поўныя янавісці да гвалтаўнікоў-паню і іх прыслужнікаў. Ішчэліва прыдзе з Усходу—гэтай думай жылі героі народнага песняра, гэта давала ім адвагу і ўпэўненасць у цяжкай барацьбе з нявольні.

Аб невяносным цяжары, які назіраўся на працоўнага чалавека ў Заходняй Беларусі, сьпівае Якуб Колас. Перад вачыма паэта праходзіць жудаснае малюнкі заходне-беларускай вёскі:

«Змяненне, піш і сон,
Убоства і прыгон.
За крыжам дрыж, астрогі ды
каспыяны...
Дзе-ж посулы папоў,
Іх лёкаў аб роўнасці, аб волі?
У дзвіжэнні званоў,
У зване кайданюў,
У савіце бізнуў,
У голадзе, асідзітве, падполлі...
Зноў і зноў звяртаецца Я. Колас да гэтай тэмы ў сваіх творах. У 1946 годзе ён заканчвае вялікую пэму аб жыцці сялянства Заходняй Беларусі—«Рыбакова хата». На лёсе героя пэмы Даніла Смык паэт паклавае тышова шлях заходне-беларускага сялянства. Аўтар надрэсцьвае, што Даніла Смык не толькі пакутаў, не проста накардзіва зносіў адзекі і бяшчынствы шпэбораў і богу-таў, а вёў з імі барацьбу.

А. БЯЛЕВІЧ

— А што ў тых Падачанах, таварыш?..
— А паездзе,—сказаў фурман,—самі ўбачыце, Аляксея Мікалаевіч.
— Дзілі-н, бо...
Наварыўшыся ў той бок, адкуль далятаў звон, настаўнік убачыў над цёмнымі кромамі хвой залаты чырвоным вечаровым сонцам пазалочаны кулал.

— Суботні звон,—сказаў фурман Даніла.—Надзяла заўтра.

— Ходзіце туды?—кінуў настаўнік у бок парку.

— А куды-ж хадзіць?—спытаў Даніла.—Яшчэ бацькамі ды дзядамі дарога туды пратанута.

— Новыя пратопчам у жыцці новае,—сказаў настаўнік.
Самую першую дарожку пратанутаў Аляксея Мікалаевіч ад хаты свае да школы. Сюды ён прыходзіў кожнай раніцы, са стусам вучнёўскіх сшыткаў, якія чытаў вечарамі дома, робячы заўвагі, выпраўляючы вучнёўскія памылкі.

Былі ўжо замаразкі, і барозы рэвалюцыя стаялі ў шэрані. У клас дзеці ўваходзілі з ружовымі шчокамі, ружавыя, прыносячы з сабою марозную свежасць. Убачыўшы ў дзяржаўнае свайго настаўніка, Аляксея Мікалаевіча, вучні ўзнімаюцца з месца і хорам вітаюць. Пачынаўся ўрок.

Дзе толькі за дзень не бывае Аляксея Мікалаевіча са сваімі школьнікамі, колькі новых і цікавых даследаў яны зрабляць!

За вокнамі густа сіне неба. Настаўнік доша. Што ён робіць ён у гэты зорны вечар? Вось ён апрагнаецца, бярэ са стала часопісы, кнігі і выходзіць з хаты на двор.

Шчасце вызвалення

Літаратура Савецкай Беларусі, якая паказвала заходнім братам жыццё ў сонечнай сацыялістычнай Радзіме, будзіла ў іх дух непакоры і волі, кілака іх брацца за зброю. Творы савецкіх беларускіх літаратараў пранікалі за мяжу, рэвалюцыйна-зівравалі працоўных, спрыялі развіццю ў іх новай свядомасці.

Жабрачае жыццё народа, турмы і этапныя дарогі гартавалі верш Максіма Танка. Паэт прышоў у літаратуру, каб «сонца засеяць на свеце і ворагам кінуць у вочы з-пад сэрца ашырэканы кроўю гарачае верш» («А сёння ідзе»...), з любоўю гаворыць М. Танк аб сваім брату-беларусе, з гневам у голасе—аб ворагах роднага краю. Паэт ведаў мары народа аб свабодзе, аб ішчэліва:

Ведаю, песні, ам хочацца
струнных рэзаў,
шюлаху лесу залёнага, зноу
азэраў,—
спіцца не раз вам ішчэліва
наша зямля.

«Будзе ўсё гэта»...—непахіснай была ўпэўненасць паэта. «Сталёвым народам падымем новыя дні... і вёскам будзе цвісці маладымі, вясёлкамі песень мая Беларусь». Але М. Танк ведаў таксама, што чорныя хмары самі не разведоцца, што для гэтага патрэбны рэвалюцыйны вепер, бура, і ён гаворыць:

...Ідзе, ў народ мой ўлівай-
дзец бунтам.
Хай звопіць у кроках ваш кожны
акорд-пераліў,
Вы гнуча не ўмеі затакаць,
ў пухах...
Шчодрай рукою рассяваў свае
бунтарскія песні па заходне-беларускіх
вівах М. Танк, пверда вярчы, што надзею вызваленне.

Мужна і палымна гучаў голас другога паэта рэвалюцыйнага—Валодзіца Таўлая. Турмы не зламалі паэта, яго верш заўята пілаваў турэмныя крата і выраваўся на волю, шюмеў на сілгах барацьбітоў, калыхаў паходы. Творы В. Таўлая набывалі выбуховую сілу, падрывалі падмурк панскага ладу. Сялянскія строхі чулі кіш паэта.

Гром,—загрымі! Віхор,—завый!
Пад бляск малака агнявы
хай задрыжэ прасторы неба:
скрапуць Зямлю з падвалі трыба!

Працоўныя Заходняй Беларусі чулі рэвалюцыйныя вершы П. Пестрака, М. Засіма і іншых паэтаў.

Надоўгавечным аказалася гаспадаранне паню і капіталістаў на заходне-беларускіх землях. Верасень знішчыў мажу, якая штурхала падзяляла жывое цела Беларусі, і шматпакутны народ убачыў сонца і ішчэліва.

Вызваленне сваіх адзінакроўных братоў нашы пісьменнікі, як і ўсе савецкія людзі, сустрэлі з вялікай радасцю, сустрэлі, як усенароднае свята.

«Я ад усяго сэрца вітаю ранішце нашага роднага ўрада, які заўсёды выражае волю народа»,—пісаў у тыя памятных дні Янка Купала.

Аб гэтым-жа гаварыў Якуб Колас, звяртаючыся да працоўных бы-

лой Заходняй Беларусі: «...Наша радасць не была поўнай, бо мы чулі ваш голас пакуты, мы ведалі пра вашу галечу, цемру, нацыянальнае гнёт і бяспраўе, палітызацыю, асідніцтва. Чатыры гады таму назад я празаджаў праз Заходнюю Беларусь. З акна вагона бачыў я тыя месціны, на якіх ужо даўно тысячы разоў хадзілі мае ногі. Пачуццё горачы сціскала мне сэрца, калі паіраў я на вузельнік палоскі, на ўбогія хаты, на прыблытыя горам невясёлыя постаці сваіх братаў...»

Ці маглі мы спакойна стаць у баку і глядзець на вашу пакуту? Наша сэрца сказала: «Даволі!» Народы Савецкага Саюза ў асобе Чырвонай Арміі прыйшлі к нам на дапамогу і падаюць руку братняга падтрымання. З адкрытай душой пісціце гэту руку: яна нясе вам супольнае, волю і высокую годнасць чалавека.

«Ішчэліва, радасны момант,—пісаў Кузьма Чорны.—Адбылася вялікая гістарычная справядлівасць...»

Жыць ў ішчэліва, красуй ў радасці, вызвалены, вольны народ!

Не адін паэт датаваў свой верш 17-ым верасня 1939 года. Вялікая радасць захаліла, словы самі ішлі ад сэрца, вкліліся ў радкі.

З незвычайным хваляваннем, упершыню вольна і адкрыта загаварылі паэты, якіх Савецкая Армія вырвала з панскіх кайданюў. Іны шлюць падыяку і вітанне савецкім людзям, што прыйшлі да іх з вызваленнем.

З працулімымі словамі да вольных братоў-беларусаў звяртаюцца А. Булашоў, П. Броўка, П. Глебка, П. Панчанка, М. Клімковіч, А. Платнер і іншыя паэты. Аб уз'яднанні беларускага народа ў адзінай Савецкай рэспубліцы напісалі апазданні К. Чорны, З. Вядуля, М. Лынькоў, М. Паслядовіч, А. Стаховіч і іншыя.

За велікі значны прамежак часу, які прайшоў з дня вызвалення, была Заходняя Беларусь змянілася непазнавальна. На гонах, дзе раней чуваць былі плач і стогны паднявольных людзей, зараз звіняць вясёлыя песні ішчэлівага народа. Паступова знікаюць вузкія палоскі і межы, нараджаецца новае калгаснае жыццё.

Стаю заворожаны рунно залёнай,—
калгаснае поле на роднай зямлі.
Не сокі-крыўулі—маторныя коны
пайшлі ўперагон на чорнай раллі.

(М. Машара, «Залатая вясень»)

Пісьменнікі ўстаўляюць таго, хто паслаў свае палкі вызваліць беларускі зямлі з няволі, хто даў народу ішчэліва і свабоду,—Вялікага Сталіна.

У іх словах адчуваецца гордасць савецкага чалавека за сваю поўнамоцную Айчыну, за вялікую партыю і яе Правадыра, адчуваецца вера ў камуністычнае заўтра свайго народа:

Броўч у новай, светлыя далі,
Разарваўшы прымусу ланцуг.
За цябе непакоіцца Сталін—
Усё прыгнечаны бацька і друг.

(П. Глебка, «Родным братам»)

За гады савецкай улады

Вызвалены Чырвонай Арміяй у 1939 годзе народ Заходняй Беларусі пачаў будаваць сваё свабоднае радаснае жыццё ў адзінай сям'і народаў СССР. Большэвіцкая партыя і савецкая ўлада зрабілі ўсё, каб ліквідаваць гаспадарчую і культурную адсталасць заходніх абласцей. Вызвалены народ атрымаў вялікія сацыялістычныя правы на працу, на асвету, на адпачынак. Былі створаны ўсе ўмовы для свабоднага развіцця народных талентаў і дараванняў, народу шырока адкрыліся дзверы ў навуку і культуру.

Калі пачалася Айчынная вайна, звыш мільёна беларусаў ваявала на франтах. У тыя акупацыйных войск пачаўся магутны партызанскі рух. Толькі ў заходніх абласцях дзейнічала дзсяткі тысяч партызан, не лічычы сувязных і разведчыкаў.

З першага-ж дня вызвалення ў заходніх абласцях, які і ва ўсім Савецкім Саюзе, распачалося мірнае стварэнне будаўніцтва. З кожным годам расце прамысловасць і сацыялістычная сельская гаспадарка. На плане пасляваеннай Сталінскай пяці годзі ўдзяльнай вага валавой прадукцыі прамысловасці заходніх абласцей будзе складаць 24,6 проц. у параўнанні з 9,9 проц. у 1940 годзе. 21,3 проц. капіталаўкладанняў у распуліканскую прамысловасць прыпадае на заходнія вобласці. Працоўнае сялянства ахвотна ўступіць у калгасы. Колькасць калгасаў расце з кожным днём. Павялічваюцца пасевныя плошчы, павышаецца ўраджайнасць. Дзякуючы выкарыстанню складаных сельскагаспадарчых машын, паліпшаецца якасць апрацоўкі глебы.

Каронным чынам змянілася сістэма народнай асветы. Пры панскай Польшчы на ўсёй тэрыторыі Заходняй Беларусі не было ніводнай школы, дзе вясёль-б выкладанне на беларускай і рускай мовах. Цяпер у 1947—48 навучальным годзе прапавала 4157 школ, з іх 138 сярэдніх, 707 напюўных сярэдніх і 3312 пачатковых, з агульнай колькасцю вучняў 502 тысячы чалавек. У гэтым годзе сетка школ значна пашыраецца.

Адкрыта некалькі вышэйшых навуковых устаноў, сярод якіх: Гродзенскі педагагічны інстытут, мастаўніцкі інстытут ў Баранавічах, Брэсце, Маладзечне і Пінску. 11 педучылішчаў рыхтуюць кадры настаўнікаў для пачатковых школ. Дзсяткі спецыяльных сярэдніх навучальных устаноў выпускаюць спецыялістаў для розных галін прамысловасці і сельскай гаспадаркі.

Паспяхова пераадоляецца цяжкае спадчына мінулага—неішчэліва і малаліснасць. У вярчэнні школах навучаюцца дзсяткі тысяч працоўных.

Адкрыта некалькі вышэйшых навуковых устаноў, сярод якіх: Гродзенскі педагагічны інстытут, мастаўніцкі інстытут ў Баранавічах, Брэсце, Маладзечне і Пінску. 11 педучылішчаў рыхтуюць кадры настаўнікаў для пачатковых школ. Дзсяткі спецыяльных сярэдніх навучальных устаноў выпускаюць спецыялістаў для розных галін прамысловасці і сельскай гаспадаркі.

Паспяхова пераадоляецца цяжкае спадчына мінулага—неішчэліва і малаліснасць. У вярчэнні школах навучаюцца дзсяткі тысяч працоўных.

У Заходніх абласцях працуе 78 раённых, 7 гарадскіх, 55 сельскіх і 6 дзіцячых бібліятэк з агульнай колькасцю кніг у 748 тысяч 985 тамоў; 1004 хаты-чыталні, 1272 чыравыя куткі, 96 сельскіх клубы, 72 раённыя Дамы культуры.

Па рашэнню саюзага ўрада ў заходніх абласцях БССР толькі ў 1948 годзе павінна быць адкрыта 198 новых Дамюў культуры. З іх 118 пабудавана і ўжо распачалі сваю працу.

Метадам народнай будоўлі за апошнія два гады пабудавана 177 культурнаасветных устаноў.

Значна выраста мастацкая самадзейнасць. У 5 заходніх абласцях налічваецца 2375 сельскіх і гарадскіх гурткоў мастацкай самадзейнасці. Сярод іх вядомы ўсёй рэспубліцы харавыя калектывы вёскі Вольнае Падлеснае, Баранавіцкай вобласці.

У Гродні працуе абласны драматычны тэатр і ансамбль песні і танца пад кіраўніцтвам Р. Шыры. У Брэсце—тэатр імя Ленінскага камсамола БССР, у Баранавічах і Пінску—абласныя тэатры.

Створаны занава і папоўнены чатыры музеі: гісторыка-археалагічны ў Гродні, гісторыка-краязнаўчы ў Слоніме і Пінску і ваенна-гістарычны імя Суворова ў Кобрыве.

Пры панскай Польшчы ў сельскіх мясцовасцях Заходняй Беларусі зусім не існавала кіноўстаноўка, а гарадскія—знаходзіліся ў руках прыватных уласнікаў. Цяпер у гарадах і сёлах працуюць 309 кінотэатраў і кіноўстаноўкаў. За пасляваенныя гады пабудаваны кінотэатры ў Баранавічах, будоўля ў Маладзечні і

А. СМІРНОЎ

Аб светапоглядзе Кастуся Каліноўскага

Кастусю Каліноўскаму належыць адна з самых бліскучых старонак у гераічным мінулым беларускага народа. З яго імем звязана барацьба беларускага і літоўскага сялянства за сваё вызваленне ад парызма, сувязь грамадскай думкі на Беларусі з рускімі рэвалюцыйна-дэмакратычнымі ідэямі і польскімі нацыянальна-вызваленчым рухам.

Нарадзіўся ён 21 студзеня 1838 года ў Мастоўлянах, Валкавыскага павету, Гродзенскай губерні. З 1856 года Каліноўскі займаўся ў Пецярбургскім універсітэце і ў 1860 годзе на выдатна скончыў вышэйшы факультэт. Ён прымаў актыўны ўдзел у рабоце рэвалюцыйных гурткоў. У пачатку 1861 года Каліноўскі вярнуўся на радзіму, дзе разгарнуў разам з Валар'янамі Врублеўскім, будучым генералам Парыжскай Камуны, падрыхтоўку паўстання, а затым узначаліў яго.

Вобраз Каліноўскага ўзмоцнена скажаўся ў свой час у беларускай буржуазна-нацыяналістычнай літаратуры. Асуджаны многіх архіўных дакументаў, некаторыя з якіх да гэтага часу не знойдзены, ускладняла магчымасць крытычнай перапрацоўкі спадчыны Каліноўскага. Да таго-ж, правільнае разуменне яго выказванняў-лозунгаў немачыма без уліку ўсёй ідэалагічнай барацьбы напярэдадні і ў ходзе паўстання.

Найбольш грубым буржуазна-нацыяналістычным скажэннем, якое не разбіта да гэтага часу, з'яўляецца прысваенне яму дагматычнага лозунга аддзялення ад Расіі.

Выяўляючы інтарэсы сялянства, Каліноўскі ў «Мужыцкай праўдзе», ў сваіх адровах даў разгук крытыку палітыкі парызма, высеіваў чыстае «вызваленне» сялян, бюракратычную адміністрацыю і суд. Думкі Каліноўскага ідэяльна бліжэй, а ў некаторых месцах супадаюць з выказваннямі Гердана, Чарнышэўскага, Шагнунова. Аб рэформе 1861 года Каліноўскі піша: «А гэты маніфест, што пар з сянтам і з панамі для нас іпаісаў, то такі дурны, што чорт ведае да чаго ён падобен... ніякай у ім няма праўды, няма з яго для нас ніякай карысці... А з гэтага то і відаць, што нам нічога добрага і не думалі зрабіць... Але не доўга яны нас будучы абдзіраць, бо мы зналі, дзе сіла і праўда і будзем ведаць, як рабіць троба, каб дастаць зямлю і свабоду. Возьмёмся, дзецюкі, за рукі і дзіржэмся разам... Няма чаго жадаць ад нікога, бо той толькі жне, то пасее. Так сейце-ж, дзецюкі, як дрышдце пара поўнаю рукою, не шкадуўце працы—каб і мужык быў чалавекам вольным...»

Чарнышэўскі, гаворачы аб рэформе, пісаў: «вось вам і выйшла ад цара воля,—усіх у нястачу павернуць памешчыкі на царскаму ўказу». І ў лісце да Гердана Чарнышэўскі робіць вывад: «Толькі сякера можа нас выратаваць... Да сяеры кажаце Русь».

Калі Чарнышэўскі сьвярджаў, што «своім год гудзім Расію вера ў добрыя намеры цара», і, выступаючы супроць гэтай веры сродк сялян, пісаў, што «памешчыкі—пара сьлігі», дык яго паслядоўнік Каліноўскі пісаў сялянам: «Несправядлівасць выходзіць ад самога цара... Пар сьняе свабоду мужыцкую і спыняць будзе... мужыкі, свабода гэта ўсё роўна што шыбеніца для ўсіх здэсэрцаў і глумішчыя народа. Ён ведае, як то свабоду мужыцкую... Ён пай свабоды баіцца...»

Ваючы проста адмаўляў сацыяльную праграму Каліноўскага, польскія буржуазна-памешчыцкія нацыяналісты і вайсковыя шавіністы прапавалі, скажваючы вырашэнне Каліноўскім нацыянальнага пытання, сьвярджаць безрунтоўнасць яго сацыяльных імкненняў.

Ідэалогі польскай буржуазіі прыпісалі Каліноўскаму догму незалежнай рэспублікі, дакладнічому на Каліноўскага, які перашкаджаў ім замацавацца ў Літве і Беларусі. Польскія нацыяналісты ў ходзе паўстання і на шкodu яго імкнуліся замацавацца ў Літве і Беларусі, абароніўшы на каталіцкае духаўства і памешчыкаў—кантравольныя пераў, наводзе слоў Каліноўскага.

Каліноўскі ў поспеху сялянскага паўстання ў паўночна-заходняй Расіі імкнуўся пераключыць увагу на Каліноўскага, які перашкаджаў ім замацавацца ў Літве і Беларусі. Польскія нацыяналісты ў ходзе паўстання і на шкodu яго імкнуліся замацавацца ў Літве і Беларусі, абароніўшы на каталіцкае духаўства і памешчыкаў—кантравольныя пераў, наводзе слоў Каліноўскага.

Каліноўскі ў поспеху сялянскага паўстання ў паўночна-заходняй Расіі імкнуўся пераключыць увагу на Каліноўскага, які перашкаджаў ім замацавацца ў Літве і Беларусі. Польскія нацыяналісты ў ходзе паўстання і на шкodu яго імкнуліся замацавацца ў Літве і Беларусі, абароніўшы на каталіцкае духаўства і памешчыкаў—кантравольныя пераў, наводде слоў Каліноўскага.

Каліноўскі ў поспеху сялянскага паўстання ў паўночна-заходняй Расіі імкнуўся пераключыць увагу на Каліноўскага, які перашкаджаў ім замацавацца ў Літве і Беларусі. Польскія нацыяналісты ў ходзе паўстання і на шкodu яго імкнуліся замацавацца ў Літве і Беларусі, абароніўшы на каталіцкае духаўства і памешчыкаў—кантравольныя пераў, наводде слоў Каліноўскага.

Каліноўскі ў поспеху сялянскага паўстання ў паўночна-заходняй Расіі імкнуўся пераключыць увагу на Каліноўскага, які перашкаджаў ім замацавацца ў Літве і Беларусі. Польскія нацыяналісты ў ходзе паўстання і на шкodu яго імкнуліся замацавацца ў Літве і Беларусі, абароніўшы на каталіцкае духаўства і памешчыкаў—кантравольныя пераў, наводде слоў Каліноўскага.

Высока ацэньваючы барацьбу польскага народа за сваю нацыянальную незалежнасць, разуменчы неабходнасць падтрымоўваць і ўмацоўваць у барацьбе з сялянствам беларуска-літоўскага сялянства ад прыгонніцтва, саюз з паўстаўшай Польшчай, Каліноўскі быў супроць зліцця, падначальвання сялянскага руху польскай дваранска-буржуазнай нацыянальнай барацьбе. У гэтым яго пазіцыя была блізка да герданаўскай, таму ён лічыў ідэю роўнасці народаў — «вылікімі, філасофіямі, сучаснымі ідэямі».

За гэта пенавідзілі яго польскія дваранскія рэвалюцыянеры і звальвалі на Каліноўскага прычыны паражэння паўстання, абвінавачваючы яго ў сепаратызме, у расколе паўстанцкіх сіл, у няправільным вырашэнні пытання аб рухуючых сілах паўстання, і ўказвалі на паслядоўнасць Каліноўскага прычынам рускіх рэвалюцыйных дэмакратаў, нібыта варажых польскаму нацыянальнаму руху, як на прычыну гэтых памылак.

Так, памешчык Гейштар, які выступіў супроць Каліноўскага і быў прызначаны замест яго кіраўніком паўстання, абвінавачваючы Каліноўскага ў сепаратызме, пісаў: «У сваіх тэорыях—вар'ят, напалову марат. Літовец-сепаратыст. У галаве пераварот — у выніку чаго перахопленне варажых ідэй» (г. зн. ідэй Гердана - Чарнышэўскага — А. С.).

У межуары Гейштар спасылся на працу генерала Ратча «Весткі аб апошнім польскім мецэжы ў паўночна-заходняй Расіі ў 1863—64 гг.».

На гэтую-ж працу спасылаўся і некаторы польскі даследчык, напрыклад, Гіер у працы «Гісторыя паўстання народа польскага 1861—1864 г. г.».

Усе рэвалюцыйныя нацыяналісты спасылаюцца на Ратча. Ратч і падобныя да яго легенды аб незалежнасці, за якую нібыта змагаўся «дыктар» Літвы, стварылі культ Мураўёва, які абароніў інтарэсы сялянства. Не адмаўляючы, а нават падкрэсліваючы моцныя бакі Каліноўскага, як «... аднаго справе паўстання... уладальца вылікімі розумам і незвычайнай сілай волі і характара...», мураўёўчы сьвярджалі, што нават такія выдатныя людзі ішлі няправільным шляхам, не ведалі народа, выдавалі беларускае сялянства палікам-памешчыкам. Тым самым іх намаганні — перадаць баспалітна ўсю зямлю сялянству—бессэнсавыя.

Вышчам былі толькі Мураўёў даведзець аб усіх народных жаданнях і быў паслядоўным змагаром супроць «панскай кромалы», якая перашкаджае «башпошку цару» вызваліць (!!) сялян ад паншчыны, якую нібыта ўваля панякі і якая пасля гэтага распаўсюдзілася па ўсёй Расіі.

Каліноўскі ўмацаваў да таго, каб увесці гэты «эвартасці» Мураўёва-пешчэля.

Ратч і яго кампанія прызывалі, што Каліноўскі быў паслядоўнікам рускіх рэвалюцыянераў-дэмакратаў. Ратч проста піша, што Каліноўскі дзейнічаў «на ўзроу, які праявляўся Герданаў... з настрояў герданаўскай школы...». А Гердан, як вядома, пісаў: «Мы з Польшчай таму, што мы за Расію... Адзін ланцук ёсць у нас абодвух». І далей па пытаннях аб дэсе беларускага, літоўскага і украінскага народаў: «Пытанне трэба пакінуць, не вырашаючы яго без тых, хто адзіны мае права яго вырашыць... Толькі-б жадаанне іх ведаць... спраўданае... развіццё іх рукі, развіццё іх м'язоў... і тды няхай які сжакнуць сваё слова». (Артыкул ад Польшчы).

Вось чаму Ратч і абвясціў рускую рэвалюцыйна-дэмакратычную думку «панскай ітэрыгай», а «Сучаснік» — прыхільнікам адлучэння Беларусі: «Рэдакцыя «Сучасніка»... фізія... «Коловола» вельмі ўзрадавалася магчымасцю стварыць яшчэ асобную беларускую нацыянальнасць і даручыла справу паліку». (Размова ідзе пра Серакоўскага, які ўзначаліў паўстанне ў Літве ў красавіку 1863 г.—А. С.).

Для мураўёўцаў, які іх польскія нацыяналісты, само прызнанне беларускай нацыянальнасці, прызнанне роўнапраўя яе, было роўназначна аддзяленню. Для іх разумення ішай формы сувязі, акрамя парскага дэспатызма і панскага ўціску, не існавала. Беларускі народ можа толькі гаварыцца, што ён высунуў чалавека, імя якога нават ворагі ставілі каля імёна Гердана і Чарнышэўскага.

Але Ратч, на якога патым многія спасылаліся, прыпісваючы Каліноўскаму легенду аб аддзяленні Беларусі ад Расіі, канчы з канцамі не з'яў. Напрыклад, ён піша: «Каліноўскі на чале частаальнейшых літвінаў... настолькі праводзіў ідэю аб самастойнасці Літвы. У Літоўскім камітэце ён супроць спачатку прапуніў ідэю аддзялення Польшчы, што было так

разам з пецярбургскім гуртком, прадастаўніком якога быў у Вільні. Але скончылася тым, што Каліноўскі пачаў схіляцца на свой бок Звірждоўскага, даўшы яму зразумець, што яму значна выгадна будзе самому стаць на чале, чым плясціся ў хвасце за «пецярбургскімі сталімамі» (г. зн. за кіраўнікамі польскага рэвалюцыйнага гуртка ў Пецярбургу. — А. С.). Тут па-першае, разнагалосі з польскімі рэвалюцыянерамі ў Пецярбургу, якія падтрымоўвалі варшаўскі жонд у яго барацьбе з Каліноўскім, выдаюцца за аддзяленне наогул. Па-другое, за самастойнасць Літвы або як называў Каліноўскі «зямлі літоўскай і беларускай» выдаюцца адстойванне Каліноўскім самастойнасці кіраўніцтва паўстаннем у Паўночна-Заходнім краі, яго прычачні супроць умяшання варшаўскага жонда. Каліноўскі добра разумее, што характар і мэты паўстання ў Паўночна-Заходнім краі, у падрхтоўны яго прымалі ўдзел рускія рэвалюцыянеры-дэмакраты праз Пецярбургскі рэвалюцыйны гурток Серакоўскага, былі зусім ішныя, чым у польскага нацыянальнага руху, дваранска-буржуазнага на сваёй сутнасці.

У барацьбе за самастойнасць Віленскага камітэта Каліноўскаму давялося супроць процідзеянне не толькі варшаўскага жонда, але і «пецярбургскіх сталімоў», г. зн. кіраўнікоў гуртка, якія пасля ад'езду Серакоўскага на тэатр ваенных дзейнасці і арышта Чарнышэўскага, Міхайлава, Шагнунова і другіх рускіх рэвалюцыянераў, страцілі веру ў рускі вызваленчы рух.

Каліноўскі-ж сьвярджаў, што барацьба рускіх сялян прадаўжэцца, і перадача рэвалюцыйным урадам усёй зямлі сялянам у Беларусі і Літве ўзможыць паўстанне і «будзе самым адарвавым прыкладам для сялян велікарускіх губерняў». Звірждоўскі, наадварот, даводзіў Каліноўскаму «агульнае размяшчэнне ўсіх класаў народа на яе («рэвалюцыя») карысць», не бачычы блізонаі між інтарэсамі памешчыка і сялян.

Абароніўшыся на працу Ратча, беларускія буржуазныя нацыяналісты спрабавалі фальсіфіцыраваць гісторыю, зрабіць Каліноўскага сваім гістарычным апраўданнем. «Каліноўскі выказаў думкі, да якіх беларускі народ дайшоў толькі праз п'яццаць год пасля смерці Каліноўскага» («Серакоўскі спіг» № 4, 1922 год). Гэтыя зраднікі прыпісалі Каліноўскаму разам з лозунгам аддзялення ад Расіі і тэарызм, як сродак барацьбы, чаго ў Каліноўскага ніколі не было.

У сваіх мэтах ворагі скажалі выказванні Каліноўскага, імкнучыся давесяці, што ў паўстанні 1863—64 гг. беларускі народ, які нібыта не меў класаў і таму быў адзін і скрозь рэвалюцыйны («браты-беларусы») змагаўся за аддзяленне ад Расіі пад кіраўніцтвам Каліноўскага. Так, Іван Трызна, прыводзячы апошні ліст Каліноўскага, напісаў замест слоў: «Браты мае, мужыкі родныя» — «Беларусы, браты мае родныя».

Замест: «Чалавек... збагаціўшы навуку розум, раздзі сэрца і радзію навуку шыра палюбь»..., Трызна напісаў: «Народ свой усё моцна палюбь». Каліноўскі пад братамі, радней разумее мужыкоў, незалежна ад нацыянальнасці. У тым-жа лісце, пільны ён піша аб рэвалюцыйнай Польшчы і ў той-жа час называе рускае сялянства братнім народам у супроцьдэясце самадзяржаўнаму ўраду, «цару з Санатам і з панамі». Трызна сьведома выкідае тое месца з ліста, дзе Каліноўскі гаворыць аб неабходнасці ўвесну 1863 года прадаўжаць барацьбу разам з братамі з-пад Варшавы», г. зн. разам з польскім сялянствам.

Трызна і падобныя да яго замоўчалі тое, што Каліноўскі бачыў дзе Польшчы і дзе Расіі. Нявысказана да памешчыкаў яны выдавалі за нянавісць да ўсяго польскага, а панавісць да парызма за нянавісць да ўсяго рускага.

Уступкай варажым скажэнням з'яўляецца і артыкул аб Каліноўскім у БСЗ, том 30, стар. 378, 1937 г.: «дэ Каліноўскі аб'яўляе польскім рэвалюцыянерам, які не парваў са згодніцкай аграрнай праграмай «чырвоных»».

Той факт, што Каліноўскі высунуў на першы план сацыяльную барацьбу, звязваючы з ёй вырашэнне нацыянальнага пытання, з'яўляецца непамылным гэтаму думак. Вядома, што польскія нацыяналісты-рэвалюцыянеры дэчы лічылі якраз наадварот, што толькі нацыянальнае вызваленне дасць магчымасць вырашыць сацыяльныя праблемы. За гэта іх крытыкаваў Гердан, супроць іх змагаўся і Каліноўскі.

Каліноўскаму была варажой ідэялізацыя Польшчы, што было так

характэрна для польскіх нацыяналістаў. У лісце з-пад шыбеніцы Каліноўскі пісаў: «Нам (г. зн. беларусам—А. С.) пад польскім жондам з усім было добра», і пачэтам беларускі і літоўскі не ішлі абараняць польскую дзяржаву ў яе войнах з Масквой» («Мужыцкая праўда», № 4).

Але Каліноўскі падкрэсліваў рэвалюцыйныя традыцыі Польшчы, пайшлі Касцюку за яго барацьбу супроць парызма, за абарону сялянства.

У аграрным і нацыянальным пытаннях Каліноўскі быў паслядоўнікам Чарнышэўскага і Гердана, сьвярджаючы, што зямля належыць сялянству і што ў барацьбе за сваё вызваленне народ сам вырашыць з кім ішці.

Звязваючы вырашэнне нацыянальнага пытання са зменамі сацыяльнага характару паўстання і ўзмацненнем рускага вызваленчага руху, Каліноўскі, неавідзячы парызм і называючы яго ўслед за Гердана «татара-намецкім іраваннем», настаіў на ўключэнні ў адрозну літоўскага правінцыяльнага камітэта ў студзені 1863 года наступных слоў: «Народ маскоўскі ўздрыгае пры думцы аб нашай справядлівай крмьдзе, ён свабодным братам нашым, а не прыгнатым хоча быць і рашуча перад патомкамі за нашу жалезную няволю аддзясць складае на парызм, які павінен рухнуць». Гэтым поглядом Каліноўскі быў верны да смерці, заявіўшы следчай камісіі, што ён лічыць беларусаў і рускіх народамі «братняй крмьдзе», што ён «не праціўнік Расіі, калі яна добра нам жадае, а праціўнік тых няшчасцяў, якія наведваюць край наш няшчасны». Догма-ж аддзялення ад Расіі з'яўляецца легендай, якую стварылі ворагі народа на аснове скажэння барацьбы Каліноўскага за вызваленне сялянства, за роўнапраўе беларускага народа.

Факты гавораць аб тым, што, навуваючыся ў Пецярбургскім універсітэце, фармулючыся пад уплывам рускай рэвалюцыйна-дэмакратычнай думкі, Каліноўскі разам з братам Віктарам узначаліў у рэвалюцыйным гуртку Серакоўскага левае крыло, якое ставіла пытанне аб падрхтоўным сялянскага паўстання па ўсёй Расіі.

Догма старонна для замены класавай барацьбы нацыянальнай варажасцю ў інтарэсах пануючых класаў. Яна адмаўляе таксама класавую барацьбу сродк беларускага народа і рассяленне з'ярод беларускага сялянства ў часе паўстання. Факты папярджаюць, што зможныя гаражане не прынялі ўласна кажучы ніякага ўдзелу ў нацыянальнай справе, што высюльвае багачэй ў часе паўстання былі прыхільнікамі Мураўёва, а не Каліноўскага, што памешчыкі і духаўства зраджвалі інтарэсам паўстання.

Нацыянальны лозунг, які быў высунуты варшаўскім жондам і механічна перанесены ім у паўночна-заходні край, быў варажы беларускаму сялянству не толькі аддустнасцю вырашэнна пытання аб зямлі ў карысць сялян, але і таму, што Беларусь па меры развіцця прамысловасці і гандлю ўсё больш і больш імкнулася да рускай культуры, да рускага гандлёва-прамысловага райна. Да таго-ж, у той час прапэс утварэння беларускай нацыі не быў закончаны.

Апошнімі словамі Каліноўскага, які ён кінуў у твар катар, што называлі яго ў прыгвары двараніам, былі: «дваран няма, мы ўсе роўныя...» (далей іх абарвала царская пята).

Вагдуздыя спробы выдаць гэты поўздуздыны выкрык за адмаўленне сацыяльнай беларускага народа! (Нацыяналісты давалі ішную рэдакцыю: «у нас няма дваран, у нас усё роўныя».)

Па-першае, гаворачы: «няма дваран», Каліноўскі меў на ўвазе паўстаўшых, сваіх паншчыкаў, якія ішлі са зямлі са сьлязоўна перавагі адной часткі грамадства над другой і які ішлі на шыбеніцу. Ён пільчы дзеканнем над іх панацію ўказванне ў прыгвары на іх сацыяльнае паходжанне.

Таварышы Каліноўскага звярталіся адзін да другога і называлі адзін другога грамадзянінам.

Па-другое, негва забываць, што Каліноўскі змагаўся супроць спробы Мураўёва выдаць паўстанне за памешчыцка-дваранскую барацьбу паліаку супроць рускага «цара-вызваліцеля». Каліноўскі пісаў: «Дзеда наша — не дзеда панскае, а справядлівай свабоды... якой дзяды ды бацькі з'яўна жадалі...».

Абмяркоўваем пытанні беларускага правапісу*

Суфіксе „ір“ у беларускай мове

М. ЛОБАН

Сярод спрэчных пытанняў беларускага правапісу патрэбна назваць і пытанне аб прамернасці пашырэння ішпамоўнага суфікса «ір» у беларускай мове. Школьныя граматыка не абмяжоўвае сферу ўжывання «ір» у якасці словатворчага элемента, хоць правапіс выразна гаворыць, што праз «ір» пішуча толькі тыя словы, якія без «ір» набываюць ішны сэнс. Ахлітэнні ад гэтага правіла ў самой граматыцы і наогул у практыцы тлумачацца тым, што правіла не ахоплівае ўсю запэцячаную лексіку. На самай справе, як утварыць слова без «ір» ад наступных рускіх варыянтаў: моніраваць, конвоіраваць, лавіраваць, мохіраваць, массіраваць і ішных, хоць без «ір» яны і не набываюць новага значэння? Гэты недахоп граматычнага правіла прывеў да таго, што практыка перастала лічыцца з ім. У выніку мы маем самыя рознастайныя напісанні: сімуляваць і сімуляраваць, фатаграфавалі і фатаграфіраваць, рэгулявалі і рэгуліраваць і г. д.

Пытанне аб прамернасці пашырэння ішпамоўнага «ір» з'яўляецца пытаннем агульнарускім. Яно мае дачыненне як да беларускай мовы, так і да рускай і украінскай. І гэта зрамула: усё гэтыя тры мовы маюць у асноўным агульныя законы і сродкі словаўтварэння. Таму разгледзім гэтае пытанне адасоблена, не звяртаючыся да лёсу яго ў рускай і украінскай мовах было-б няправільна.

Суфікс «ір» у рускай мове з'явіўся ў сувязі з прыкніненнем у XVIII стагоддзі некаторай колькасці французскіх дзеясловаў. Адны з іх трапілі ў рускую мову непасрэдна і тут пры дапамозе рускага суфікса «ова» ўтварылі групу дзеясловаў без «ір». Сяды адносяцца: адрэсавать, арэстовать, асигновать, атаковать, аттестовать, диктовать, интерресовать, интриговать, командовать, ревизовать, реализовать, рекомендовать, комплектовать, компановать.

*) Гл. «Літаратура і мастацтва» № 31.

шпамоўнага формаўтварэння. Аб гэтым гаворыць няпэўнасць ва ўжыванні некаторых дзеясловаў. Можна, напрыклад, сказаць і прэпаровать і прэпарировать, апробовать і апробировать і г. д.

У апошні час у рускай філагіі раздзяюцца настойлівыя галасы за тое, каб вызваліць рускую мову ад непатрэбнага, уродучага самабытнае напыянальнае гучанне, ішпамоўнага напаставання. Я маю на ўвазе артыкул акадэміка Берга ў «Вестнике Ленинградского университета» № 3 за 1947 год «О необходимости бережного отношения к русскому научному языку», у якім аўтар з усёй рашучасцю выступае супроць выкарыстання ішпамоўных словатворчых элементаў у тым ліку і суфікса «ір». «Зусім адпавядае духу рускай мовы сказаць «апробовать», як гавораць украінцы (ігноруваты)».

Дарэчы пытанне аб пазбаўленні ад ішпамоўнага элемента «ір» ва украінскай мове пастаўлена рашуча і паслядоўна. Толькі незначная частка дзеясловаў захавала ў напісанні гэты элемент. Гэта пераважна тыя дзеясловы, якія паспелі набыць значэнне сэнсавага дыферэнцыятара. Асноўная-ж маса дзеясловаў — абонуваты, аборобуваты, авансуваты, відрэгулюваты, окупуваты, апелюваты, батуваты, бронуваты, варываты, гудрунуваты, дебатуваты, декласуваты, монтуваты, курсуваты, прогресуваты, прэміюваты і г. д. і г. д. — захавалі прымысл рускага словаўтварэння.

Якімі-ж павінны быць адносіны ад ішпамоўнага суфікса «ір» у беларускай мове? Тэндэнцыя да бесперашкоднага прыкнінення гэтага ішпамоўнага элемента ў беларускую мову пад выглядом збліжэння з рускай мовай на самай справе накіравана на ліквідацыю каронных агульнарускіх рыс, на нарушэнне існасна рускага гучання ў беларускай мове. Кагнечна мы не можам зараз палкама адмовіцца ад ужывання суфікса «ір» у словах ішпамоўнага паходжання, але сфера яго ўжывання павінна быць строга абмежавана.

ЦІ ПАТРЭБНЫ ТАКІ ТЭАТР?

А. ЕСАКОЎ

Беларуская дзяржаўная эстрада арганізавала тэатр драмы і камедыі з той мэтай, каб ён змог наведваць самыя далёкія раёны нашай рэспублікі. Гэты невялікі калектыў (12 чалавек) можа стаць сваё пастойнае амаь у любых умовах. Ён ужо наведваў з лютага месяца гэтага года, з моманту арганізацыі, раённыя цэнтры Мінскай, Палацкай, Баранавіцкай і Брэсцкай вобласці.

На пачатку існавання тэатра аўсёды важна выбрць правільны творчы напрамак. Твар тэатра вызначае яго рэпертуар. Пазнаёмімся з ім.

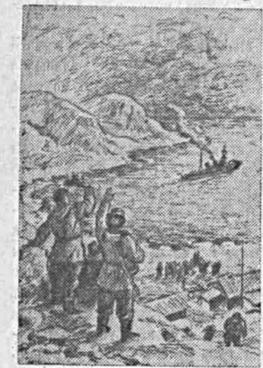
Нядаўна тэатр драмы і камедыі паказаў камедыю-меладраму «Чалавек з таго свету» Дыхавічана і Сабаласка. Каколькі гэты спектакль быў два разы сыграны ў Мінску, можна думаць, што тэатр лічыць яго за лепшы, і па ім можна меркаваць, па якому шляху разгортаваецца творчая праца маладога калектыва.

У гэтай камедыі-меладраме вельмі цікавая і важная тема — паказ інтэрнацыянальнай дружбы паміж савецкім воінам і прадастаўніком рэспубліканскай Іспаніі. Аднак вырашэнна гэтая тема непраўдападобна. Штучнась сюжэта паклала сваю пачатку на ўвесь ход падыей, паказаных у п'есе. Рускі палкоўнік знайшоў у савецкім дзіцячым доме дачку свайго іспанскага знаёмца Анну-Марыю і ўзяў яе ў сваю сям'ю. Калі іспанскі сябра мастак Педра прыехаў да Матвеева ў СССР, ён перш за ўсё спытаў яго аб тым, дзе яго дачка. Але Матвееў спачатку не пажадаў паказаць яе толькі з той прычыны, што яны п'япер розныя людзі. Дачка зрабілася савецкім чалавекам. Педра — дробны буржуа, які стаў на шлях адыходу ад рэвалюцыйнай барацьбы, ён жадае жыць толькі дзея мастацтва, імкнучыся нават дзея гэтага паехаць на нейкі далёкі востраў. Але, жывучы ў Матвеевых, Педра так захапіўся жыццём савецкіх людзей, што вырашыў разам з дачкой застацца ў Савецкім Саюзе.

М. КАЦАР

ТВАР КНІГІ

Саюз савецкіх мастакоў БССР наладзіў у Мінску выстаўку мастацка-афармлення кнігі і часопіса. На выстаўцы прадстаўлены работы 31 графіка БССР. Калі ўлічыць, што выпуск кніг да 1946 года ў параў-

Ілюстрацыя да кнігі А. Міронава «Далёка на поўначы», зробленая мастаком П. Астроўскім.

навін з 1913 годам павялічыўся ў Беларусі ў 35 разоў, дык стане зразумелым, якіх велізарных поспехаў дамаглася ў гэтай справе наша распушка.

Непамерна вырасла якасць друкаванай прадукцыі. Аб гэтым сведчыць выстаўка. На ёй змешчаны работы на афармленню розных відаў друкаванай прадукцыі: палітычнай, навуковай і мастацкай літаратуры, дзіцячых кніг, падручнікаў, ілюстрацый часопісаў і карыкатур. Найбольш поўна тут прадстаўлены раздзел афармлення мастацкай літаратуры. Звяртаюцца на сябе ўвагу ілюстрацыі графікаў М. Басова, С. Раманава, П. Астроўскага і др.

М. Басаў эканіраваў на выстаўцы некалькі малюнкаў, лепшыя з іх — ілюстрацыі да апавяданняў «Дзед Архіп і Лёнька» М. Горкага і «В дурном обществе» В. Караленкі. Мастак імкнецца характарызаваць вобразы галоўных персанажаў твораў, якія ён ілюструе, сродамі раскрыцця духоўнага свету герояў. Гэта выгода вылучае работы М. Басова ад работ астатніх мастакоў. Неабходна адзначыць аднак, што некаторыя графікі БССР ідуць на шляху вонкавай характарыстыкі персанажаў, баючыся заглянуць у душу чалавека. Вонкавы, апісальны прыём заўсёды прыводзіць да збыцця вобраза, робіць яго нежывым, перакаркаваным. Натуральна, што такія ілюстрацыі заўсёды будуць усурмяцца чытачом адарвана ад мастацкага твора.

З пацупіц выкаранены ілюстрацыі С. Раманава да кнігі «Сход сонца» Якуба Коласа. Простыя па кампазіцыі, яны хвалюць сваёй лірычнасцю. Побач з гэтым варта адзначыць, што некаторыя малюны мастака Раманава, надручаныя па сваёй задуме, як, напрыклад, ілюстрацыі да кнігі «Вершы і пэям» П. Броўкі, маюць выгляд неахайна зробленых навідаў, што зніжае іх якасць.

Пераканаўча выкаранены ілюстрацыі графіка М. Астроўскага да кнігі А. Міронава «Далёка на поўначы». Пудоўная і ў той-жа час суровай прырода савецкай поўначы, гераіч-

ная праца і барацьба савецкага чалавека пададзены ў гэтых ілюстрацыях проста і праўдзіва.

Шкаваць малюны да твораў мастацкай літаратуры эканіравалі на выстаўцы мастакі І. Давідовіч, А. Волкаў, В. Грамыка і др.

У пасляваенны перыяд у Дзяржаўным выдавецтве БССР вышла дзесяткі дзіцячых кніг, рускіх і беларускіх казак, апавяданняў савецкіх і дзяржаўных пісьменнікаў. Калі ў літаратуры для дзяцей ілюстрацыя мае данаможнае значэнне ў адносінах да тэкста, дык у дзіцячай малюнак часта мае самастойнае значэнне, а тэкставая частка разглядаецца, як сродак вытлумачэння малюнка. Добрае афармленне дзіцячых кніг павінна не выхаваць шкоду выхаванню падрастаючага пакалення, чым карыць. У сваім дакладзе ў 1932 годзе А. А. Андрэўскі крытыкаваў неахайнасць і штукатурства ў афармленні дзіцячых кніг. Гэтае выступленне мае выключна вялікае значэнне для паліпшэння якасці выдаваемай дзіцячай літаратуры, яго паказала канец фармізму ў гэтай справе, накіравала мастакоў на шлях стварэння поўнакаштоўнай дзіцячай кнігі.

На выстаўцы ілюстрацыі да казак і дзіцячых кніг прадстаўлены некалькімі графікамі.

Мастак В. Ціхановіч доўгі час працуе ў галіне ілюстравання казак. За гэты час ён аформіў шмат кніг. Да недахопаў яго работы неабходна аднесці, перш за ўсё, натуралістычнасць і перагружанасць дэталімі, якія засяняюць сэнс твора. Так, напрыклад, ілюстрацыя да кнігі «Беларускія народныя казкі», на старонцы 5, нагадвае малюнак з падручніка па заалогіі. Натуралістычны малюнак змешчаны на 9-ай стар. гэтай-жа кнігі.

Ілюстрацыі А. Волкава — даволі рознастайныя па тэматыцы, сярод іх сустракаюцца надручаныя на малюнку і кампазіцыі. Што датычыцца колеру, то ў гэтай галіне А. Волкава шмат яшчэ трэба вучыцца. Некаторыя яго ілюстрацыі выкананы ў халодных, аднастайных колерах, пазабавлены гармоніі.

Слабыя ў адносінах колеру і ілюстрацыі П. Гуціева. Так, у малюнках да казак Пушкіна, мастак у пагоні за эфектам залішне ўскладняе каларую гаму сваіх малюнкаў, што робіць іх невыразнымі. Разам з гэтым у Гуціева ёсць рад добрых ілюстрацый, як, напрыклад, фортан з малюнкам мора з караблямі і іншыя.

Ілюстрацыі Л. Замаха слабыя па малюнку. Каларыстыка малюнка мастака хутчэй падобны на ўпрыгожанне пакунковай паперы для гастронамічных вырабаў, чым на ілюстрацыі для друкаваных выданняў.

У Беларусі цяпер выпускаецца чатыры ілюстраваныя часопісы, у афармленні якіх удзельнічаюць многія мастакі. Праглядаючы нумары, якія вышлі за апошні час, мы бачым, што наша графіка расла і развівалася з года ў год. Так, у 1945—46 гг. у часопісах яшчэ ня-

родка можна было сустрэць слабыя ілюстрацыі, іншы раз дрэнна звязаныя з апавяданнем ці нарысам. Значны зрух у афармленні часопісаў адбыўся ў 1946 годзе пасля даклада тав. А. А. Жданова аб часопісах «Звязда» і «Ленінград». Пасля гэтага даклада для мастакоў-графікаў стала яшчэ больш зразумелым, што афармленне кніг з'яўляецца сур'ёзнай і пачэснай справай.

Значнага поспеху ў гэтай галіне дасягнуў за апошні час часопіс «Беларусь». Палепшылася афармленне вокладкі, больш сур'ёзна і змястоўна пачалі рабіць ілюстрацыі. Трэба адзначыць неадназначнае афармленне такіх часопісаў, як «Вожык» і «Работніца і сялянка». Іх вонкавы выгляд і ілюстрацыйны матэрыял іншы раз выконваецца на нізкім мастацкім узроўні, невыразна. Нашы кнігі і часопісы павінны быць змястоўнымі, палітычна завостранымі і прыгожымі. На афармленне кнігі трэба глядзець, як на адзін з адказнейшых відаў мастацтва, асуздзішы фармальныя адносіны да гэтай справы.

За апошні час беларускае выдавецтва выпусціла нямаля добра афармленых кніг, аднак сустракаюцца і дрэнны афармленыя выданні. Надбайна зроблена вокладка да зборніка вершаў А. Вялюгіна «Салют у Мінску». Прозвішча свайго аўтар-афарміцеля не напісана, жадаўшы застацца ў неведомасці. Малюнак на вокладцы кнігі Л. Талстога «Апавяданні для дзяцей» выкананы слаба, невыразна. Вокладка кнігі «Нікога не забудзем» афармлена няўдалым малюнкам, непрыемны колер самой вокладкі. Недахоны ў афармленні кнігі часцей за ўсё з'яўляюцца з прычыны бездак-

Ілюстрацыя да кнігі М. Горкага «Дзед Архіп і Лёнька», зробленая мастаком М. Басавым.

ных адносін да гэтай сур'ёзнай справы як рэдактараў, так і графікаў.

Не глядзячы на некаторыя зрухі ў афармленні кніг і часопісаў, трэба ўсё-ж адзначыць, што работы нашых мастакоў усё яшчэ не адпавядаюць запатрабаванам часу. Толькі зрудку можна сустрэць на старонках нашых газет і часопісаў замалюўкі новабудуляў, палітычныя карыкатуры, плакаты. Слабае адлюстраванне сінхайш гэтага жанру і на выстаўцы. Гэта сведчыць аб тым, што беларускім графікам трэба больш пільнава наблізіцца да жыцця.

Група артыстаў Маскоўскага Малога тэатра на мінскім вакзале.

Старэйшы рускі тэатр у Мінску

11 верасня беларуская тэатральная грамадская сустрэла артыстаў Маскоўскага Дзяржаўнага ордэна Леніна Акадэмічнага Малога тэатра.

Наш карэспандэнт меў гутарку з мастацкім кіраўніком Малога тэатра, народным артыстам РСФСР, лаўрэатам Сталінскай прэміі К. А. Зубавым, які явадзіў:

— З вялікай радасцю мы выступаем перад беларускім гледачом. У Мінску тэатр паказвае чатыры спектаклі: «Інжынер Сяргееў» В. Рока, «Праўда добра, а шчасце лепш» А. Астроўскага, «Пігмаліён» Б. Шоу і «Шклянкі вады» Е. Скрыба.

Спектакль «Інжынер Сяргееў» ідзе год ідзе на нашай сцэне. У гэтым сцэнічным творы арка паказаны вобразы мужных савецкіх патрыятаў, праўдзіва адлюстраваны ключавыя падзеі Вялікай Айчыннай вайны.

Галоўную ролю інжынера Сяргеева выконвае народны артыст РСФСР С. Мажыскі.

У спектаклі таксама заняты заслужаныя артысты рэспублікі П. Ляшчэў, С. Каўкаў, артысты П. Багатырніка, А. Праабразжэнская.

Малы тэатр з'яўляецца домам Астроўскага. Шмат дзесяцігоддзяў стаяцца яго творы на нашай сцэне. Мінчанам мы таксама пакажам адну з бесмертных камедый А. Астроўскага «Праўда добра, а шчасце лепш». Гэты спектакль складае залаты фонд наша тэатра. У ім заняты лепшыя творчыя сілы калектыва—народныя артысты СССР лаўрэаты Сталінскай прэміі В. Рыжова (Феліцата), Е. Турчанінава (Варабонава), народны артыст РСФСР Н. Рыбікаў (Гразішоў), заслужаныя артысты рэспублікі Н. Рыжоў (Варабонаў) і А. Карцаў (Мухараў). Апрача актараў старэйшага пакалення ў спектаклі заняты і маладыя акторы М. Аўчынікава (Падіксена) і В. Падгін (Платон).

За час свайго існавання тэатр паставіў рад прагрэсіўных твораў заходне-еўрапейскай драматургіі. У Мінску мы пакажам толькі спектакль

«Пігмаліён», які ў 1943 годзе быў удастоены Сталінскай прэміі, а таксама камедыю Е. Скрыба «Шклянкі вады», якой мы пачалі свае гастролі.

Неабходна заўважыць, што пералічаным вышэй спектаклі яшчэ не прадстаўляюць палкам цярпешыя аблічча Малога тэатра. Пасля гістарычнай паставы ЦК ВКП(б) аб рэпертуары драматычных тэатраў і мерах па яго палепшэнню мы накіравалі ўсю сваю дзейнасць на ажыццяўленне паставак на сучасную тэматыку. У нашым рэпертуары занялі пачэснае месца выданні п'есы савецкай драматургіі: «Вялікая сіла» Б. Раманова, «Мінулыя гады» П. Пагозіна, «За тых, хто ў моры» Б. Лаўрэнтава, «Рускае п'антанне» К. Сіманова, «Паўдзённы вузз» А. Первенцава.

Кароткі час гастролі ў Мінску не дазволіў нам, на вялікі жаль, прывесці гэтыя спектаклі ў сталіцу БССР.

З сабылівым патхненнем вступаем перад беларускім народам, які быў на перадавых пазіцыях у Вялікай Айчыннай вайне і гераічна змагаўся з намецкімі акупантамі. Мы ўдзячны за гасцінасць, з якой сустракае нас мінскі гледач.

Сваю паездку мы разглядаем, як юбілейную справядачу перад працоўнымі БССР у сувязі з тым, што тэатр у гэтым годзе адзначае сваё 125-годдзе.

Артысты Малога тэатра сустрэліся з беларускімі дзеячамі мастацтва, працоўнымі Мінска і раскажучь аб творчым шляху Малога тэатра.

У гэтым сезоне мы наведзем таксама рад братніх рэспублік, дзе выступім са сваімі творчымі справаздачамі. У кастрычніку і снежні г. г. тэатр будзе на гастролі ў Ленінградзе.

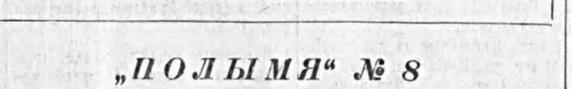
Ад імя ўсяго калектыва мне хочацца шчыра падзякаваць праз вашу газету беларускім гледачам, якія так цёпла сустракаюць нас, і выказаць сваё спадзяванне, што гэтая творчая сувязь з беларускім народам будзе ўмацоўвацца і ў далейшым.

УРУЧЭННЕ МЯДАЛЯЎ У ПАМЯЦЬ 800-ГОДДЗЯ МАСКВЫ

13-га верасня ў памяшканні Беларускага Дзяржаўнага тэатра оперы і балета адбылося ўручэнне медалю «У памяць 800-годдзя Масквы» групе артыстаў Маскоўскага Дзяржаўнага ордэна Леніна Акадэмічнага Малога Тэатра.

Мядалі атрымалі артысты Садоўскі, Праабразжэнская, Алксандрава, Бярнар, Сміроў, Ірцава, Сокалаў, Палонскі, Шарамець і іншыя.

Артыст М. М. Садоўскі ад імя ўзнагароджаных выказаў падзяку камуністычнай партыі і савецкаму ўраду.

Спектаклем «Канстанцін Заслонаў» пачаў 11 верасня новы сезон тэатр імя Я. Купалы.

На здымку (злева направа): Аксэвіч — арт. БССР В. Платонаў. Фото Г. Бугаевы.

„ПОЛЫМЯ“ № 8

Часопіс адрываецца матэрыялам, прысвечаным памяці тав. А. А. Жданова. У нумары друкуецца трыя частка апавесці І. Шамякіна «Глыбокая пільна», пачатак рамана У. Шахаўца «Землякі», раздзел з рамана А. С. Пушкіна «Яўгені Анегін» у перакладзе А. Куляшова; вершы: М. Танка — «Памяці таварыша Жданова», А. Вялюгіна — «Лета», А. Бурдэля — «Патхненне», М. Калачанскага — «Новы хлеб». «Ра-

піца ў брыгадзе», А. Русака — «Мяцельца», «Ходзіць дзеўчына па воду». У раздзеле крытыкі і бібліяграфіі змешчаны артыкулы: Ю. Васільева — выдатны творы савецкай літаратуры (аб кнігах лаўрэатаў Сталінскай прэміі), В. Волскага — «Будучыня» Эдуарда Самуільскага, Я. Гіртвіча — «Аб пэамах Антона Вялічэка», Э. Агніцэв — «Пэаты Ленінграда». Часопіс друкуе справаздачу аб нарадзе ў ЦК КП(б) Беларусі па выданні новага часопіса.

дзі раённыя цэнтры, калгасы і МТС Мінскай, Віцебскай і Магілёўскай абласцей, дзе далі больш 48 канцэртаў.

Брыгада артыстаў Белдзяржфілармоніі неаднаразова выязджала ў калгасы і саўгасы рэспублікі. За час 15 жніўня на 1 верасні яны наве-

Недаравальная заспакоенасць

Таварыства па распаўсюджванню палітычных і навуковых ведаў Беларускай ССР існуе ўжо другі год. Створанае ў ліпені мінулага года, яно да сакавіка 1948 года лічылася толькі існуючым. Таварыства, як дзеючая грамадская арганізацыя, якая паклікана распаўсюджаць палітычныя і навуковыя веды сярод працоўных, больш чым поўгода бездзейнічала. Толькі ў сакавіку месяцы 1948 года былі, паршце, зроблены першыя крокі. Члены Таварыства прачыталі 13 публічных і 20 закрытых лекцый. Занепакоенасць лектараў, што рабочая аўдыторыя не падрыхтавана для слухання сур'ёзных навуковых праблем, аказалася беспадстаўнай.

Здавалася-б, што пасля першых лекцый, на якіх выявілася, што народ з ахвотай ідзе слухаць кваліфікаваных лектараў, Праўдзіна Таварыства зробіць адпаведныя вывады і па-сур'ёзнаму перабудуе ўсю сваю дзейнасць. Але гэтага не адбылося. Перабудова зацягнулася надоўга.

На запытанне: колькі публічных лекцый прачыталі члены Таварыства, намеснік старшыні Праўдзіна Таварыства тав. Уралава сакавіна называе нам лічбу 60. Гэта самая рэкордная лічба колькасці публічных лекцый, прачытаных па рэспубліцы за жыццёвы перыяд. Прычым, пераважна большасць лекцый чыталася на настаўніцкіх нарадах і асаблівай арганізацыйнай заслугі Таварыства ў гэтым няма.

Па-ранейшаму масавая работа вядзецца з поля дзейнасці Таварыства. Варта напамінаць, што на многіх буйнейшых прадпрыемствах стаіць публічны лекцый зусім не арганізаваны. Тав. Уралава спрабуе ўдзельнічаць у такіх станаўленнях адсутнасцю на многіх прадпрыемствах клубаў. Прычына больш чым здзіўляючая, бо калі-б было жаданне правесці лекцыю, то намяшканне знайшоўся-б.

Яшчэ горчэй справа з прапагандай палітычных і навуковых ведаў на перыферыі.

Пакуль што чытанне лекцый арганізавана толькі ў некаторых абласных цэнтрах і то толькі ў апошні месяц. Так, напрыклад, у Віцебскай вобласці за чэрвень і ліпеня месяцы гэтага года не было прачытана ніводнай публічнай лекцыі. У Гродні, Брэсце, Бабруйска за гэтыя-ж месяцы было арганізавана... толькі па адной лекцыі. Больш таго, да 1 жніўня ў палове абласцей рэспублікі не было нават уяўнаважных Таварыства па распаўсюджванню палітычных і навуковых ведаў, людзей, якія павінны арганізоўваць работу на перыферыі.

Да апошняга часу ў Таварыстве існавала такая практыка, калі тэматычны план лекцый вызначаўся не дзіцячай неабходнасцю, а тым, якія тэмы распрацаваны і напісаны сапраўднымі членамі Таварыства ці членамі-спаборнікамі. У выніку атрымалася, што многія актуальнейшыя пытанні часу не знаходзілі свайго адлюстравання ў лекцыях.

У агульных палажэннях Статута Таварыства запісана, што яно павінна арганізоўваць публічныя лекцыі па пытаннях марксізма-ленінізма, знешняй і ўнутранай палітыкі СССР, савецкай эканомікі, палітычнага, эканамічнага і культурнага развіцця БССР і іншых саюзных рэспублік і г. д. У Статуте прадуваджаны і вызначаны кірунак працы дзеячоў Таварыства ва ўсіх галінах навукі. Але, на вялікі жаль, ні Праўдзіна, ні прэзідум Праўдзіна Таварыства не дамагіліся

Адуцэнска-навуковай арганізацыйнай работы мажэй вытлумачыць і той факт, што на колькасці членаў Таварыства амаль не расце.

Не лепшае становішча і з выданнем станаграм лепшых публічных лекцый.

У 1948 годзе заплававана выдаць 30 брашураў. Для іх выдання адпущаны пэўныя сродкі. А выдзена... толькі дзве публічныя лекцыі і тая яшчэ не наступілі ў прадажу. Зразумела, што да канца года план выдання лекцый не выканаецца і п'яналово.

Практыка арганізацыі і правядзення публічных лекцый паказала, што наш народ імкнецца да набыцця палітычных і навуковых ведаў. Гэта прымушае Праўдзіна Таварыства па распаўсюджванню палітычных і навуковых ведаў Беларускай ССР паклочыць з самазаспакоенасцю і ў дні падрываючы да 30-годдзя БССР па-сапраўднаму арганізаваць сваю работу.

А. МІКАЛЕВІЧ.

Літаратурныя вечары

Вялікай папулярнасцю карыстаецца ў чытачоў Невіскакая раённая бібліятэка. У бібліятэцы ёсць 5300 экзэмпляраў кніг мастацкай і палітычнай літаратуры. Тут часта праводзіцца лекцыі і гутаркі на літаратурныя тэмы. У апошні час былі прачытаны даклады і лекцыі: «Я-

лінікі — вялікі рускі крытык», «Жыццё і літаратурная дзейнасць Максіма Горкага» і інш. Нядаўна быў праведзены літаратурны вечар, прысвечаны памяці Валодзіра Маякоўскага, а таксама канфірэнцыя чытачоў па апавесці Барыса Палавога «Алювеш аб сапраўдным чалавеку».

З АПОШНЯЙ ПОШТЫ

Балаганныя зазвывалы

У Мінскім кіно-тэатры «Першы» ідзе фільм «Андрэа», у кіно-тэатры «Радзіма» — «Багема». Звяртае на сябе ўвагу не столькі самы факт, колькі тая спекулятыўна-дзіцячая рэклама, якая суправаджае гэтыя фільмы. На што разлічваюць адміністрацыя кіно-тэатраў? На адну адзіную, па іх думцы, магучую рубрыку: «Замежны». Абоды тэатры напісалі яе на сваіх рэкламных шыльдах буйнымі літарамі, спадзеючыся, што публіка адразу валам па-

валіць. Аднак, дыкасаў няма ні на тэатраў, ні на чаргі. Наша гледача не забавілі балаганнымі заклікамі.

Вельмі дзіўна і прыкра, што ў час, калі савецкі народ багата выкрывае ганебнае нізаканнасцтва перад замежнай буржуазнай кундатурай, калі савецкаму чалавеку агідна і абразліва балаганная рэклама, знаходзіцца людзі, якія з-за дзіцячых меркаванняў схіляюцца перад усім замежным.

КУЛЬТУРНАЕ ЖЫЦЦЁ АДНАГО РАЁНА

1. П'еса „Партызаны“ на калгаснай сцэне

У гэтым годзе пры хад-чытальні калгаса імя Сталіна, Паставіцкага сельсавета, Старадарожскага раёна, быў створаны драматычны гурток з сельскай моладзі. Нядаўна гуртоўны выступілі перад калгаснікамі з свайго творчай справаздачай. На калгаснай сцэне быў паказаны спектакль па п'есе «Партызаны» Кандрата Крапівы. Спектакль прайшоў з вялікім поспехам. Загладны хаты-чытальні А. Барэга з густам аформіў усё карціны спектакля.

2. Адноўлена раённая бібліятэка

Імечкія акупанты-поўнасцю абрабавалі кніжны фонд раённай бібліятэкі. З першых-жа дзён пасля вызвалення кніжны фонд стаў аднаўляцца. У аднас бібліятэкі штодзённа прыбываюць новыя і новыя кнігі. Зараз бібліятэка налічвае звыш тры тысячы кніг. Ё абнавілі маркетастка звыш тысячы чытачоў, значная колькасць якіх жыве і працуе ў калгаснай вёсцы.

3. Новая бібліятэка

Бібліятэка атрымала новае памяшканне з вялікай чытальняй залай. Тут сістэматычна наладжваюцца літаратурныя вечары і канфірэнцыі чытачоў. Ужо адбыліся канфірэнцыі, на якіх прачытаны даклады: «Вобраз савецкага чалавека ў літаратуры», «Вобраз савецкай жанчыны ў літаратуры», «Літаратура і выхаванне мас» і інш.

4. Радзіўвузел і кінотэатр у МТС

У Палажэвіцкай МТС устаноўлены свой радзіўвузел. Калгаснікі, механізатары, рабочыя і сельская інтэлігенцыя рэгулярна могуць слухаць радыё.

У адрамантаваным клубе пасёлка ўстаноўлена гукавая кіноўстаноўка. Калгаснікі ахвотна наведваюць сваё кіно. Яны ўжо прагледзелі такія фільмы, як «Сказанне аб зямлі сібірскай», «Каменная кветка», «Падзвіг разведчыка», «Далёкая явэста» і многія іншыя.

5. Літаратурны гурток у калгасе

У калгасе імя Варанішэва, Пасецкага сельсавета, бібліятэка нядаўна была падоўжана новымі кнігамі лаўрэатаў Сталінскай прэміі. Сярод іх — «Белая бяроза» М. Бубенява, «Буря» І. Эранбурга, творы Я. Купалы, Я. Коласа, М. Танка, А. Куляшова і інш.

Апрача гэтага, бібліятэка атрымала літаратурна-мастацкія часопісы «Беларусь» і «Полымя».

6. Радзіўвузел і кінотэатр у МТС

У Палажэвіцкай МТС устаноўлены свой радзіўвузел. Калгаснікі, механізатары, рабочыя і сельская інтэлігенцыя рэгулярна могуць слухаць радыё.

У адрамантаваным клубе пасёлка ўстаноўлена гукавая кіноўстаноўка. Калгаснікі ахвотна наведваюць сваё кіно. Яны ўжо прагледзелі такія фільмы, як «Сказанне аб зямлі сібірскай», «Каменная кветка», «Падзвіг разведчыка», «Далёкая явэста» і многія іншыя.

К. САНКЕВІЧ.
Старадарожскі раён, Бабруйскай вобласці.